
Død og pine

INTERVJU

MARIT TVEITO

Nasjonalt senter for aldring og helse

Den pensjonerte gynekologen Torgrim Sørnes forteller om én ny henrettelse hver uke i Henrettelsespodden. Etter å ha jobbet hele yrkeslivet med å hjelpe barn til verden, vet han nå mer enn de fleste om ulike måter mennesker har blitt avrettet på her i landet.

Foto: Leikny Havik Skjærseth

På trappa til boligen i Lørenskog er det en barnegrind. Ikke for å sikre barn, men for å unngå at den tidligere gatehunden en av sønnene tok med tilbake fra reise, løper av gårde. Nå har hunden et rolig liv i et boligfelt ikke så langt fra Akershus universitetssykehus, den tidligere arbeidsplassen til Sørnes. Selv vokste han opp på

Jeløya utenfor Moss. Ingeniørfaren jobbet ved Trioiving, og fant opp nøkkelkortet, moren var hjemmeværende. Barndommen ble stort sett tilbrakt på stranden eller biblioteket.

– Hvorfor ble du lege?

– Fordi jeg ville ta imot barn, svarer han raskt. Jeg kunne likeså godt blitt jordmor, men det fantes ikke mannlige jordmødre. Det var mer naturlig å bli lege.

Sørnes bestemte seg allerede på ungdomsskolen.

– Jeg la tidlig opp et langt løp.

– Hvordan oppsto den ...?

– Trangen?

– Ja.

– Jeg husker det øyeblikket godt. Jeg satt på biblioteket og leste om teratologi i et gammelt leksikon. Da slo det meg at jeg ville jobbe med å ta imot barn. Og slik ble det.

Etter gymnaset begynte han ved medisinstudiet i Bergen. Turnustjeneste fikk han ved Stensby sykehus, etterfulgt av distriktstjeneste i Sollund, en kommune med langt flere øyer enn innbyggere.

– I et halvt år var jeg mer i båt enn på land. Jeg tror distriktsturnus vaksinerer mange leger mot allmennpraksis.

– Noen blir vel rekruttert også?

– Ja, men de angrer nok etter hvert, sier han tørt, i tråd med humoren. Han viker ikke tilbake for spissformuleringer, verken på egen eller andres bekostning.

Veien til føden

Det var ikke helt enkelt å få jobb etter turnus, og Sørnes fikk sett innsiden av en god del ulike sykehus før han begynte ved Akershus universitetssykehus.

– Det var en liten ørkenvandring til å begynne med, men det måtte Moses gjøre også før han kom opp på bjerget, spøker han.

– Du har fått med deg mye av den moderne gynekologis historie?

– På godt og vondt.

– Hva tenker du er det beste som har skjedd gjennom årene?

Foto: Leikny Havik Skjærseth

– Det er at vi har fått mer kunnskap om fosterfysiologi. Det er blitt interessant å se på fosteret som et lite menneske med helt spesiell fysiologi og forutsetninger. Tidligere var det lite interesse for barnet verken før eller etter fødselen blant gynekologene.

På andre områder synes han utviklingen har tatt feil retning.

– Fødselen har blitt veldig teknisk. Nesten alle fødende kvinner er innlagt og koblet til minst ett apparat som sier «ding». Det aspektet ble jeg opptatt av de siste årene jeg jobbet. Hva gjør vi for å tilfredsstille vår egen trygghetsnarkomani?

«Nå dette tilsynsmyndighet, Norsk pasientskadeerstatning og ledelsen ned på behandleren som et tonn murstein»

- Har det gjort noe med legene?
- Gjennom mine 40 år opplevde jeg at gynekologene ble stadig mer usikre. Som fødselslege må du både forholde deg til mange fysiologiske data på kort tid og være såpass praktisk at du faktisk får barnet ut. Fallhøyden har blitt mye større. Da jeg begynte i faget var det leit hvis det skjedde noe under en fødsel. Nå dette tilsynsmyndighet, Norsk pasientskadeerstatning og ledelsen ned på behandleren som et tonn murstein. Det kan oppleves som en katastrofe for leger og jordmødre, og det er flere som slutter og begynner i privatpraksis.
- Du ble i det offentlige helsevesenet?
- Jeg var ung, hadde lyst til å lære og syntes det var spennende. Så ble det spennende til det skumle. Det har kanskje noe med alderen å gjøre.
- Når gikk du av?
- Jeg gikk av ved 65 års alder. Det var en lang marsj mot pensjon. Jeg angret på at jeg ikke gjorde det før.
- Hvorfor det?
- De siste årene jeg jobbet var ubehagelige. Du kommer til et punkt hvor du ikke lenger bare ser på pasientene dine som noen du skal hjelpe, men som potensielle fiender. Da bør du kaste inn håndkleet.
- Du ble redd for hva som kunne gå galt?
- Du får jo din porsjon med hatbrev i løpet av et langt legeliv. Så begynner du å lure på om alle pasienter er sånn. Da kan det være på tide med en pause.
- Det er ikke så mange som forteller om at man begynner å frykte pasienter.
- Jeg tror ingen liker å få slike brev. Noen pasienter har selvfølgelig legitime klager, men andre ganger kan man oppleve å bli skyteskive for alt som har gått galt i noens liv. Hva ender man opp med til slutt i norsk helsevesen? Nedkjørte nervevrak og psykopater som ikke bryr seg om tilbakemeldinger? Alle leger får arr, og det kan bli for mange. Det er for så vidt en samfunnsutvikling: Man oppfordres til å klage på alt og alle med slagord som *Criticism makes us stronger!* Den som sier det, er ofte en leder. Den som får innholdet av bøtta i huet, er en eller annen underordnet person.
- Er det noen måte å snu det på?
- Nei, sånn har det alltid vært, tror jeg. I steinalderen var det også noen som måtte få skylda hvis noe gikk galt. Kanskje hadde noen «satt heks» på deg. Så måtte medisinnmannen lage en «motheks» eller drepe den som hadde gjort det. Når man leser om hekseprosesser, startet det ofte med at noen var blitt syke eller skadet. Da handlet det om å finne ut hvem som stod bak, og så tenne på vedkommende.
- Frem til nå har jo mange ønsket å bli leger.
- Vi får se hvor lenge de har lyst til det. Det er så mange andre fine ting man kan gjøre. Det spørres hvor lenge man klarer å rekruttere til et legeyrke i fritt fall, spekulerer han tankefullt.

- Du frarådet sønnen din å bli lege?
- Jeg frarådet alle mine sønner å bli lege, men en av dem valgte legelivet allikevel.
- Hva ville du ha blitt hvis du ikke ble lege?
- Det har jeg aldri tenkt over, men hadde jeg vært tøff nok, skulle jeg prøvd å slå meg gjennom som forfatter. Nå kommer pensjonen hver måned. Det er nesten som å ha kunstnerlønn.

Henrettelser

- Hvordan oppsto interessen for død, fordervelse og henrettelser?
- Den har alltid vært der, men etter hvert som barna flyttet hjemmefra, ble det tid til å dyrke den.
- Hvor jobber du med dette?
- Der. Han peker mot en bærbar datamaskin på stuebordet foran peisen.

Torggrim Sørnes

Født 2. mars 1956

Cand.med., Universitetet i Bergen 1980

Spesialist i gynekologi 1990

Forfatter av fem bøker om henrettelser i Norge 1759–1876

Forfatter av to biografier

Aktuell med Henrettelsespodden med ukentlige episoder siden februar 2021

- En gang i måneden tar jeg en tur til Riksarkivet og fotograferer dokumenter jeg har bestilt. Deretter kan jeg begynne på den omstendelige prosessen. Ofte begynner rettsreferatene helt kort om bakgrunnen. 1700-tallets sorenskrivere var ikke så nysgjerrige på *hvorfor* en person var blitt et såkalt ugudelig menneske. Så finner jeg kanskje ut at forbryteren var eneste overlevende av sine søsken, oppvokst hos en stemor og sendt ut som gjeter for naboen fra han var fem år gammel. Det er spennende å rekonstruere andre menneskers liv. Det blir en form for titting, men når det er tre hundre år bakover i tid, er det lov å gjøre det.
- Hvordan kom Henrettelsespodden til?
- Det var Kyrre Johansen som foreslo det, jeg visste jo knapt hva podkast var. Jeg prøver å ikke si nei til noe før jeg har forsøkt. Annet enn til froskelår, der går grensen.

«Folk begynte å begå meningsløse mord for å bli henrettet, det var nærmest en liten epidemi»

- Har du noen favorittthenrettelse?

– Historien om Peder Leksa har fascinert meg. Så vidt jeg har klart å bringe på det rene, er det den eneste mannen i Norge som har blitt radbruket i ordets rette forstand. På begynnelsen av 1700-tallet trodde man at man havnet i helvete hvis man tok selvmord. Hvis du hadde drept noen og ble henrettet, gikk du på skafottet sammen med presten og fikk syndenes forlatelse. Det var med andre ord en sikker måte å komme seg til paradiset på. Folk begynte å begå meningsløse mord for å bli henrettet, det var nærmest en liten epidemi. Myndighetene forsøkte å stoppe dette på ulike måter, og i 1738 kom det en forordning om at man skulle radbrekkes hvis man hadde begått et meningsløst mord. Peder Leksa hadde skåret hodet av naboen og puttet det i en sildetønne, uten at noen klarte å finne noen grunn til det. Den gangen lå lista høyt for å bli bedømt sinnssyk, som han trolig var, så han ble dømt til radbrekking. Han skulle først piskes en gang i uken i ni uker og så legges rundt et vognhjul for påføring av brudd. Skarpretterens rolle var å holde vedkommende i live så lenge som mulig, for dette skulle virke avskrekkende på befolkningen.

Foto: Leikny Havik Skjærseth

– Det ble med én radbrekking?

– Det ble veldig dyrt. Bøddelen i Trondheim hadde dødd, og de hadde holdt stillingen vakant for å spare penger. Det er jo slikt vi kjenner fra moderne sykehusvesen. Da Leksa skulle radbrekkes, måtte de hente Ledel fra Oslo. Det var en kar som skrev reiseregninger med høygaffel. De droppet piskingen, for det å ha Ledel gående med full diett i ni uker tok de seg ikke råd til, men reisen og radbrekkingen ble så kostbar at de senere sørget for alltid å ha en lokal bøddel. Flere ble dømt til radbrekking, men de ble i praksis henrettet på en rimeligere måte. Det kostet bare åtte daler å få hugget hodet av noen med øks. Henging var for så vidt rimeligere, men det var ikke hjemlet i loven. Det var bare tyver som ble hengt.

– Hvorfor det?

– Henging ble sett på som veldig uærlig og vanærende. Man delte forbrytelser inn i ærlige og uærlige. Det å ta livet av en mann ble sett på som ærlig, men hvis man stjal, da skulle man henges. Giftmord ble også sett på som spesielt heslig. Forholdet mellom aktørene spilte også en rolle for straffeutmålingen. Hvis du tok livet av mor, far eller

arbeidsgiver, skulle du få en forferdelig straff, som å knipes med glødede tenner. Tok du livet av naboen etter en krangel, kunne du slippe unna med en vanlig øksehennrettelse.

De verste gikk fri

- Blir du noen gang forskrekket over hvor grusomme forbrytelser kan være?
- Det som har forskrekket meg mest, er at de verste kunne bli satt fri.
- Hvorfor det, tror du?
- Terskelen synes å ha vært lavere for å henrette husmenn og leilendinger enn bønder, som betalte skatt. Det som har rystet meg mest, er en god del saker hvor drapet ser ut til å ha skjedd som en kulminasjon av konemishandling. Men mannen er blitt benådet med den begrunnelse at barna ikke skulle bli både morløse og farløse. Andre stakk i hjel naboen etter sterk provokasjon, men måtte bøte med livet.

«Det som har forskrekket meg mest, er at de verste kunne bli satt fri»

- Har du funnet noen forbrytere i din egen familie?
- En av mine tipp Tippoldemødre satt på tukthuset for nasking i sin tid. Ingen mordere har dukket opp.
- Hva tenker du om dødsstraff? Har det noen plass?
- Du skal få det lange svaret. Jeg tror det er mennesker som har gjort ting de burde henrettes for, men slik det norske rettsvesenet fungerer, er dødsstraff et for skarpt våpen. På 1700-tallet måtte både aktor, forsvarer og sorenskriver forholde seg til loven og sin egen samvittighet. Henrettet de en person som kunne være uskyldig, var det veldig alvorlig. Da tapte de også sin egen sjel og forspilte sine sjanser for å komme til paradiset. Nå står ikke det samme på spill for alle involverte.
- Hvordan er interessen for det du skriver?
- Jeg har aldri fått så mange hyggelige, innsiktsfulle og gode tilbakemeldinger som etter at jeg begynte å jobbe med historie. Det hever livskvaliteten betraktelig i støvets år. Det er deilig å seile inn i alderdommen på en sky av hyggelige brev. Jeg har planlagt å skrive en bok i året, så lenge jeg har helsa og det finnes publikum.
- Jeg har inntrykk av at salget går godt, selv om det er en nisje. Bøkene kommer nok ikke til å sørge for en ny bil, men det viktigste er å ha det gøy de årene man har igjen.
- Er det noe annet du har lyst til å utrette enn å skrive bøker?
- Nei, nå rir jeg inn i solnedgangen mens jeg går tur med hunden, lager mat og skriver bøker. Ja, foruten å lære ordentlig latin. Jeg har bestilt lærebøkene fra Cambridge og begynner helt på nytt igjen. Man vet aldri, jeg kan jo bli 120 år gammel, og da må man ha litt å holde på med.

Publisert: 4. april 2022. Tidsskr Nor Legeforen. DOI: 10.4045/tidsskr.22.0074

Opphavsrett: © Tidsskriftet 2026 Lastet ned fra tidsskriftet.no 10. juli 2026.